

Stockholms
stad

“Alla vuxna borde bli bättre på droger. Föräldrar måste veta om varningstecken”

“Informera om att det kan vara kul OCH få dåliga konsekvenser. Överdriv inte”

Tidig Upptäckt Bättre Stöd - TUBS

Ett användardrivet och verksamhetsövergripande tjänstedesignsprojekt om flickors och unga kvinnors bruk av alkohol och narkotika

Februari 2023

“Hjälp den som drogar hitta anledning att sluta för sin egen skull”

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning.....	2
Projektet Tidig upptäckt Bättre stöd - TUBS.....	3
Bakgrund - Flickors & unga kvinnors substansbruk i fokus.....	4
Tillvägagångssätt i projektet.....	6
Ett urval av insikter	7
Insikter ur målgruppens perspektiv.....	7
Insikter ur de professionella projektdeltagarnas perspektiv.....	10
Idéer att arbeta vidare med.....	11
Förebyggande kommunikationsinsatser för tidigare upptäckt.....	11
Förbättringar för att ge bättre stöd	12
<i>Förbättrat stöd till föräldrar.....</i>	<i>12</i>
<i>Förbättrad psykoedukation till flickor/unga kvinnor.....</i>	<i>12</i>

Tidig Upptäckt Bättre Stöd – TUBS

Ett användardrivet och verksamhetsövergripande tjänstedesignsprojekt om flickor och unga kvinnors bruk av alkohol och narkotika

Februari 2023

Diarienummer: SOF 2022/663

Kontaktperson: Elin Sylvan

Omslagsfoto: Simon Gate

Projektet Tidig upptäckt Bättre stöd - TUBS

Socialförvaltningen i Stockholms stad: kompetenscenter barn och unga samt verksamheten Mini Maria Stockholm initierade TUBS-projektet 2021 som del av ett budgetuppdrag om att stärka samverkan mellan aktörer för att nå fler i riskzon med tidiga insatser. Under 2022 genomfördes projektet i samverkan mellan totalt 10 aktörer från staden, regionen och polisen.

I projektet har representation funnits från :

- Kompetenscenter barn och unga
- Mini Maria Stockholm
- Ungdomsmottagningen Gullmarsplan
- Enskede- Årsta – Vantör Stadsdelsförvaltning ungdomsenhet
- Skärholmens stadsdelsförvaltning, Unga vuxna enhet
- Ungdomsjouren
- Arbetsmarknadsförvaltningen- KAA
- ESS-gymnasiet (initialt)
- Maria ungdoms mottagning Järva unga
- BUP DBT teamet
- Polisen Globen

Bakgrund - Flickors & unga kvinnors substansbruk i fokus

Flickor och unga kvinnor som blir föremål för specialiserad beroendevård inom Mini Maria Stockholm är både färre och mår sämre än de pojkar och unga män som nås av samma insatser.

Bland flickor/unga kvinnor på Mini Maria Stockholm är det en högre andel jämfört med pojkar/unga män som har:

- problematiska uppväxtvillkor,
- psykisk ohälsa och
- en högre andel är utsatta för psykiskt och sexuellt våld.

Detta förtydligas i tabellen med inskrivningsdata från Mini Maria Stockholm. Gulmarkeringar i tabellen markerar när skillnaderna är större än 5 %.

Ung-Dok, inskrivningsdata, Mini Maria Stockholm Stockholms stads del av verksamheten	2021-2022	
	Flickor	Pojkar
Medelålder	15,6	16,1
Har du en pågående kontakt med Socialtjänsten?	75%	77%
Har du en pågående kontakt med BUP/Psykiatrien?	40%	20%
Har du eller har du haft problem i skolan som påverkat din närvaro, dina resultat och/eller din trivsel?	73%	58%
Gått ut årskurs 9 och är du behörig att söka till gymnasiet? (Nej) n= bara de som svarat ja eller nej f(70), p(283)	13%	11%
Risikonsumtion av alkohol	35%	17%
Användning av primärmedic (ej alkohol) (senaste 30d.) n= bara narkotiska preparat f(105), p(379)	39%	34%
Besvärliga uppväxtvillkor (våld, psykiska problem eller missbruk i uppväxtmiljön)	56%	35%
Utsatt för fysiskt våld	45%	37%
Utsatt för psykiskt våld	42%	22%
Utsatt för sexuellt våld	24%	1%
Allvarliga konflikter med föräldrar (3 mån)	33%	17%
Umgås du med vänner som använder droger? (Ja, för det mesta och ibland)	45%	51%
Umgås du med vänner som begår brott? (Ja, för det mesta och ibland)	18%	19%

Varit deprimerad (senaste 30 d.)	25%	9%
Haft ångest eller upplevt allvarlig oro (senaste 30 d.)	45%	20%
Haft problem med att förstå, koncentrera dig eller minnas (senaste 30 d.)	54%	39%
Upplevt svårigheter att kontrollera våldsamt beteende (senaste 30 d.)	17%	9%
Upplevt allvarliga självmordstankar (senaste 30 d.)	9%	2%
Försökt begå självmord (någon gång)	16%	4%
Tagit receptbelagd medicin för något psykiskt problem/funktionshinder (senaste 30 d.)	24%	14%
Avsiktligt skadat dig själv (senaste 30 d.)	12%	2%
Har du någon neuropsykiatrisk diagnos?	41%	34%
n =	135	399

Figur 1 Tabell med statistik från Ung-DOK, Mini Maria Stockholm 2021-2022 (Stockholms stads del av verksamheten) Gulmarkering på den högsta andelen där skillnaderna överstiger 5 %

Som grupp har flickor/unga kvinnor en högre sårbarhet än de pojkar/unga män som kommer till mottagningen. Statistiken visar även att nöjdheten med insatserna på mottagningen är lägre hos gruppen flickor/kvinnor samt att det är fler som inte är drogfria när insatsen avslutas.

Bland pojkar/unga män i befolkningen finns något fler riskkonsumenter. Samtidigt varierar deras substansbruk mer utifrån allvarlighetsgrad och graden av sociala problem när de kommer till Mini Maria Stockholm. Även vägarna in till mottagningen skiljer sig från flickornas/kvinnornas då de exempelvis identifieras betydligt oftare av polis. Statistiken antyder att de flickor/unga kvinnor som använder alkohol och droger på ett riskabelt sätt, utan samma profil av social utsatthet inte nås av insatser kopplade till substansbruket.

När flickor och kvinnor går från riskbruk och utvecklar skadligt bruk och beroende ökar den utsatthet som de beskriver ytterligare. Därför är det viktigt att nå fram i ett så tidigt skede av beroendeutveckling som möjligt.

Tillvägagångssätt i projektet

Målsättningen har varit att med målgruppen i fokus undersöka hur fler i gruppen flickor och unga kvinnor som använder alkohol och andra droger kan nås i ett tidigt skede och med bättre stöd.

Projektets grundidé har varit att skapa förståelse för flickor och unga kvinnor och insikter om deras syn på substansbruk och samhällets stödfunktioner. Syftet var att utifrån dessa insikter skapa förbättringar förankrade i målgruppens problembild kopplat till både tidig upptäckt och bättre stöd vid substansbruk.

I arbetet med att skapa förändring har projektet arbetat utifrån ett innovativt förhållningssätt. Metoden har varit tjänstedesign där fokus inte ligger på att jobba mot ett förutbestämt mål, utan där processen och det undersökande förhållningssättet är en del av målet.

I projektet har främst intervjuer använts som metod och både de som har ett etablerat substansbruk och de som inte har det intervjuats. Sammantaget genomfördes 26 intervjuer, varav 12 med flickor 13-17 år och 14 med kvinnor 18-22 år. Även några observationer har genomförts i offentlig miljö.

De professionella deltagarna i projektet har också intervjuats liksom ett par föräldrar som har erfarenhet av att deras döttrar fått beroendevård.

Mycket har kommit ut av att arbeta med insikterna i samverkan mellan organisationerna och denna rapport handlar främst om insikterna. En längre mer utförlig sammanställning finns som beskriver arbetsprocessen och målgruppens röster mer detaljerat, se *Tidig Upptäckt Bättre Stöd, TUBS – Utförlig sammanställning av arbetsprocess och resultat*.

Ett urval av insikter

Intervjuer och observationer har gett många insikter att arbeta vidare med. Vissa av dessa har genererat tankar om möjligheter till förändring och i viss mån har dessa även konkretiserats som idéer.

Insikter ur målgruppens perspektiv

Den primära målgruppen är flickor och unga kvinnor, men den sekundära målgruppen föräldrar är även viktiga då de är centrala i Mini Maria Stockholms insatser och arbetssätt. Insikter om tidig upptäckt kommer från samtliga intervjuade, medan det som avser bättre stöd i första hand kommer från de unga med eget problematiskt substansbruk.

1. Målgruppen beskriver ett omfattande men dolt substansbruk.

De kan hamna i akuta situationer men dölja det för vuxenvärlden och att undvika att söka stöd från samhället. De är mycket medvetna om anmälningsskyldigheten och väntar gärna till efter att de fyllt 18 år med att ta emot hjälp. De är även medvetna om att flickor och unga kvinnor inte misstänks använda narkotika på samma sätt som pojkar/män.

Kompisar vill helst lösa situationer i det längsta själva och hjälper den som är berusad och undviker att blanda in vuxna/myndigheter. Om det inte gäller liv och död

Kvinna 19 år

Att jag skulle fått hjälp när jag var yngre, innan jag fastande på droger. Under tiden när det bara var en rolig, cool grej. Om jag fått hjälp då, fått veta allt jag vet nu så skulle jag nog inte tagit droger.

Kvinna 18 år

2. Målgruppen saknar information om alkohol- och droganvändning som går att ta till sig. De uppfattar inte att vuxna talar med dem om alkohol och droger. Deras kunskap om substansanvändning bygger på vad jämnåriga säger och gör. Därför är användning av alkohol och narkotika inget som i sig vållar oro, utan det krävs allvarliga konsekvenser för att bruket ska betraktas som något som oroar jämnåriga.

- 3. Målgruppen berättar om vuxna som inte agerar när de borde.** Många av de som själva har ett etablerat substansbruk vittnar om att det inte uppmärksammas av viktiga vuxna omkring dem även när de varit påverkade.

Det är sjukt att jag tog så mycket tram, benzo och cannabis och att ingen märkte nåt. Ingen, skola eller föräldrar såg.

Flicka 17 år

Det sista man skulle göra vore att kontakta Maria ungdom, det leder till soc och jag har bara negativa erfarenheter av det.

Kvinna 19 år

- 4. Målgruppen har låg tillit till stödsatser – innan de haft personlig kontakt.** Tilliten till socialtjänsten och konceptet Mini Maria är låg- innan man har haft en kontakt där. Samtidigt uppger de som haft kontakt med beroendevård och socialtjänst överlag att de fått ett gott bemötande, värdefulla insatser och att den personliga kontakten är det viktigaste.

- 5. Målgruppen beskriver en kortvarig effekt för behandling.** Många beskriver att insatserna är hjälpsamma men att effekten blir kortvarig, då motivationen att vara drogfri snabbt tar slut när kontrollfunktionen i kontakten försvinner. Insatserna upplevs bäst när de har fokus på hela livssituationen samtidigt, inklusive sysselsättning och fritid.

Mini Maria/ Livsstils- mottagningen hjälpte inte långsiktigt. Man avslutar så fort proverna är negativa. Borde vara längre kontakter.

Kvinna 22 år

Man kanske inte behöver ha så bråttom att kasta sig på telefonen och berätta för föräldrar, när det inte är etablerat eller så allvarligt...

Flicka 15 år

- 6. Målgruppen önskar vara anonyma** och ges stöd utan vårdnadshavares och socialtjänstens inblandning i större utsträckning. Möjligheten att vara anonym eller få stöd utan att föräldrar får kännedom om det lyfts av flera flickor och unga kvinnor. Det lyfts även önskemål om att vårdnadshavare inte behöver ha tillgång till all information som framkommer i behandling.

7. Föräldrar ser behov av långvarigt och samordnat stöd

Hos föräldrar finns en önskan om mer långvariga stödkontakter för de unga med beroendeproblematik samt bättre samordning och informationsdelning mellan aktörer. Det upplevs krångligt att få till fungerande stödinsatser, och stödet upplevs som fragmenterat. Det får inte bli för många personer för den unga att anförtro sig till. Vilken verksamhet som erbjuder stödet är inte lika viktigt som att det finns någon som finns kvar över tid.

När olyckan redan är framme och det finns kontakt på socialtjänst, BUP eller Mini Maria behöver det finnas en person för ungdomen att prata med som förstår, kan finnas där och står kvar. Det får inte vara för många personer att anförtro sig till, inte för mycket människor inblandade.

Pappa till 18-årig dotter

8. Föräldrar önskar att deras orosanmälningar tas på allvar

Hos föräldrar finns en önskan om att deras oro, och orosanmälningar ska tas på större allvar av socialtjänsten och sjukvården. Önskemålet är också att informationen delas i högre grad mellan myndigheter. I synnerhet blir detta ett problem när den unge har fyllt 18 år och föräldrarna inte längre får del av information, samtidigt som de kan vara direkt påverkade av den ungas missbruk och behöver finnas där och både stötta och ställa krav.

Känslan av att en orosanmälan inte räcker till när den är från anhöriga. Orosanmälningar från sjukhus och polis är de enda som räknas. Anmälningarna försvinner på vägen...

Mamma som förlorat en 23-årig dotter i överdos

9. Anhörigstödet är viktigt för att orka som förälder. Stöd från professionella och andra föräldrar är hjälpsamt.

Jag och bonuspappan gick i anhöriggrupp på minimaria, det var otroligt viktigt!... Har gått CRAFT. Ta in föräldrar som får sitta och lyssna, "du måste ta hand om dig själv". Att få höra det av någon i samma sits går mer fram än att få höra det av exempelvis en socialsekreterare. "varför ska jag ta hand om mig själv?" Jag försöker rädda mitt barn.

Mamma som förlorat en 23-årig dotter i överdos

Insikter ur de professionella projektdeltagarnas perspektiv

En viktig slutsats i projektet är att många verksamheter kan bli bättre på att uppmärksamma och stötta flickor och unga kvinnor med ett problematiskt substansbruk. Ett första steg till förbättring är att samverka för att belysa målgruppens problem och behov.

- 1. Informationsöverföring brister** Professionella ser att informationsöverföring mellan verksamheter brister, både på individnivå och när det gäller kunskap om varandras insatser.
- 2. Anmälningsskyldighet försvårar** Professionella belyser skillnaden som anmälningsskyldigheten gör för mötet med minderåriga jämfört med vuxna och hur mycket de unga väljer att berätta om sitt substansbruk.
- 3. Många anmälningar leder inte till åtgärd** Det finns även en känsla hos anmälningsskyldiga av att socialtjänsten inte agerar tillräckligt kraftfullt på deras orosanmälningar.
- 4. Befintliga resurser** spelar in i nivån av stöd som kan erbjudas och hur samverkan och utvecklingsfrågor kan hanteras och prioriteras. Vissa aktörer har därför inte haft möjlighet att delta i projektet. Möjligheten hos regionens aktörer att göra mer för målgruppen än i dagsläget påverkas av deras avgränsningar i uppdragen avseende antal patienter, besökstider och längd på behandlingar. Polisens och socialtjänstens möjligheter att prioritera förebyggande och tidiga insatser påverkas av trycket på deras organisationer kopplat till grov brottslighet och allvarliga sociala problem.
- 5. Låg samsyn om drogtestar** Olika verksamheter har olika syn på hur provtagning (drogtestar) bör användas. Det finns olika förväntningar på vad som kan utläsas av drogtestar och önskemål om att resultaten av tester i högre grad skulle delas mellan aktörer som är inblandade i den ungas liv.
- 6. Behov av genusmedvetenhet och helhetssyn** Professionella behöver vara medvetna om eventuella förutfattade meningar kopplade till genus för att bättre upptäcka flickors och kvinnors substansbruk. En helhetssyn kring deras livssituation och särskilda utsatthet behövs för att ge flickor och kvinnor ett bättre anpassat stöd.

Idéer att arbeta vidare med

Processen har inte lett till några stora innovationer men till flera idéer som är värda att arbeta vidare med i en förlängning eller andra del av projektet.

De idéer som lyfts här är sådana socialförvaltningen kan ha möjlighet att genomföra, även om det finns insikter om andra behov som socialförvaltningen inte har rådighet över. Båda Framtid Stockholms verksamheter; Mini Maria och Ungdomsjouren har även tagit vidare arbetet med interna förbättringsprojekt och socialförvaltningens kompetenscenter barn och unga fortsätter arbetet med kommunikationsinsatser.

Förebyggande kommunikationsinsatser för tidigare upptäckt

Om vuxenvärlden ska bli bättre på att tidigt upptäcka och agera vid substansbruk hos flickor och unga kvinnor behövs kunskap. Även unga själva behöver mer kunskap för att reagera med adekvat oro och söka hjälp i ett tidigare skede när de själva eller deras kamrater får problem med substansbruk.

- **De unga beskriver att vuxenvärlden saknar koll och att föräldrar och professionella som möter unga behöver bli bättre på att se signaler och riskfaktorer för substansbruk och agera förebyggande** - Projektet visar på behovet av förbättrad informationsspridning om ungas substansanvändning genom exempelvis webb, sociala medier eller som kampanj. Förutsättningarna för detta beror på resurssättning. En idé har varit en gemensam kommunikationssatsning om flickors/kvinnors bruk som skulle omfatta flera av huvudmännen i projektet. Socialförvaltningen kan ha vissa möjligheter att arbeta vidare med frågan även på egen hand.
- **Många av de professionella i projektet uppger att de känner sig dåligt uppdaterade på aktuella substanser och trender i användning** – En idé i projektet handlar om att hitta vägar för fortsatt samverkan för att dela med sig mellan verksamheter om satsningar som görs på området. Gärna skapa en systematik i hur kunskapen ska bevaras i arbetsgrupper genom att använda årshjul med olika teman.

Föräldrar som inte har koll på någonting, vad droger är, vad ungdomar idag håller på med, kan ju inte hjälpa till

Kvinna 18 år

- **De unga efterfrågar information på ett sätt som de kan ta till sig av källor de kan lita på-** Utöver att ta fram breda kommunikationsinsatser inom ANDTS-området kan socialförvaltningen fortsätta stötta exempelvis fältassistenter och fritidsledare för att utveckla informationsspridning och dialog med unga om substansbruk.

Ibland fick man vara i såna tjejgrupper i skolan, men då handlade det bara om mens och sånt.

Kvinna 19 år

Förbättringar för att ge bättre stöd

Förbättrat stöd till föräldrar

En idé som kommit ur projektet handlar om att förbättra möjligheterna till både tidigt och långsiktigt föräldrastöd vid substansbruk. Under verksamhetsåret 2023 kommer Mini Maria Stockholm erbjuda föräldrastöd i grupp på kvällstid med drop-in och ett öppet intag. Tanken är att det skall vara dels ett direkt stöd, samband med att substansbruket upptäcks och dels ett långsiktigt stöd för de som är i behov det. Mottagningen planerar även att erbjuda regelbundna tillfällen där föräldrar till specifikt flickor och unga kvinnor erbjuds riktat stöd i grupp.

Förbättrad psykoedukation till flickor/unga kvinnor

Samtalen med flickor och unga kvinnor kan fördjupas och bli mer riktade till målgruppen utifrån deras behov av att förstå konsekvenser som bruket av alkohol- och narkotika orsakar. En idé som kommer ur projektet handlar om att på Mini Maria Stockholm arbeta fram pedagogiska material, utifrån olika substanser riktat till flickor och unga kvinnor som bättre belyser deras sociala, biologiska och psykologiska utveckling.

Uppläsa mer, prata mer med ungdomar. Inte så mycket vetenskapligt om hjärnan och receptorer å så. ...Hur det blir med ens relationer. Hur det blir en tid efter man rökt när hela ens personlighet ändras.

Kvinna 18 år